
ULOGA PETRA PEŠIĆA U KAPITULACIJI CRNOGORSKE VOJSKE

Slobodan Jovanović

At Russia's insistence, the entire armed forces of Montenegro were put under the command of the Serbian officers. On 21 June 1915, Colonel Petar Pešić took control of the Montenegrin High Command. It is difficult to prove with certainty that Petar Pešić stood behind the events before and after the fall of Lovćen, but it is also impossible to avoid doubts that with his actions and deceptions he contributed to the outcome of many events that accelerated the fall of Montenegro after which King Nikola was accused of treason. In his later statements and texts, he himself provided the motive for claims that he deliberately contributed to the victimisation of the Montenegrin army and Montenegro.

Kada je u pitanju djelovanje pukovnika Pešića sa mjesta načelnika Vrhovne komande crnogorske vojske može se reći da, u najmanju ruku, izaziva velike kontroverze. On sam je u svojim kasnijim izjavama, tekstovima i intervjuima, dao povoda za tvrdnje da je svjesno radio na žrtvovanju crnogorske vojske iz najmanje dva razloga; prvi bi bio da se omogući evakuacija srpske vojske u Grčku bez obzira na crnogorske žrtve i drugi, da je svjesno radio na slomu države Crne Gore i diskvalifikaciji njenog kralja kako bi Srbija lakše anektirala Crnu Goru. Ono u što nema sumnje je da je bio stalno u komunikaciji sa srpskim

vojnim komandnim strukturama i državicima i da nije radio samostalno. To se vidi po komunikaciji koju je vodio sa njima. I nije samo on govorio o tome. Mnogi savremenici i učesnici događanja iz tog vremena tvrde da je pukovnik Pešić vrlo svjesno doveo do kraha crnogorske države i njene vojske. Nema sumnje da je njegova uloga bila velika, jer mu je, kako je i sam tvrdio, kralj Nikola u potpunosti prepustio upravljanje ratnim operacijama, što se vidi iz izvještaja koji je pukovnik Pešić dostavio srpskoj Vrhovnoj komandi sa Str. Pov. Br. 16541 od 19. 07. 1915. godine:

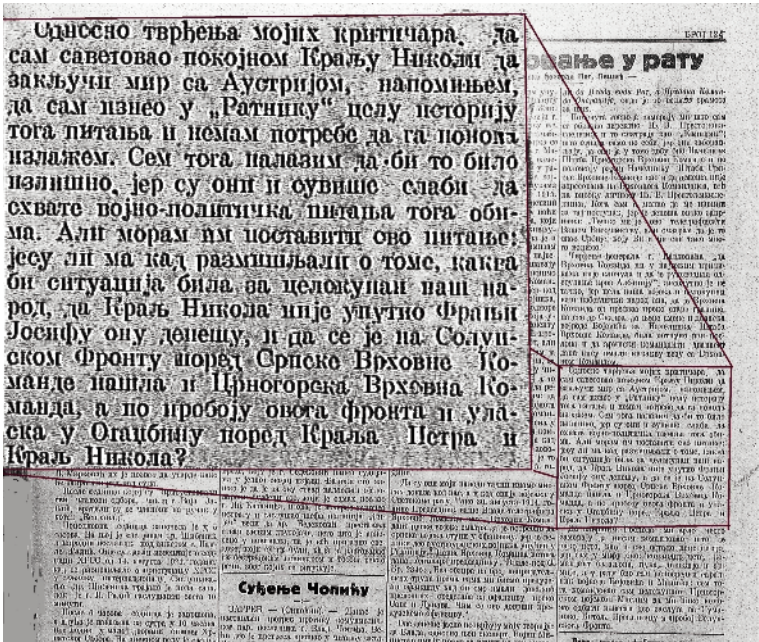
„Prilikom moga naimenovanja za načelnika štaba crnogorske Vrhovne komande, kralj mi je dao riječ, pred ministrom predsjednikom, ministrom vojnim i ministrom inostranih dela, da se više neće mešati u operacije i da će vojskom opštiti samo preko mene.“¹ Po nekim izvorima kralj Nikola je u više navrata imao sukobe sa pukovnikom Pešićem u vezi mnogih situacija na terenu. Ali, ako je vjerovati potpukovniku Jevtu Ružiću, koji je u to vrijeme bio pobornik ujedinjenja, učesnik Mojkovačke bitke i većine bitaka kojima je komandovao pukovnik Pešić, pukovnik Pešić govori istinu: „Od mjeseca jula 1915. godine, kada je za načelnika crnogorske Vrhovne komande došao oficir srpske vojske, generalštabni pukovnik Petar Pešić, od tada je kralj izgubio i to malo vlasti koje je do tada imao.“²

Možda je sam Petar Pešić, već u činu generala, najbolje objasnio svoju ulogu iz vremena kad je bio načelnik Vrhovne komande crnogorske vojske u časopisu „Ratnik“ iz 1924. godine, kada je napadnut od strane srpskog generala Živka Pavlovića i pukovnika Bojovića, zbog njegove uloge u potpisivanju kapiitulacije crnogorske vojske. Potom je u beogradskom listu „Pravda“, od 09. maja 1925. godine, u autorskom tekstu, napa-

---

¹ *Crna Gora u ratovima 1912-1918 i u poratnoj istoriji*, potpukovnik Jevto A. Ružić, Avala 1955.

² *Ibid.*

dajući pukovnika Bojovića, kao vojnog ministra, i generala Pavlovića, kao člana Vrhovne komande srpske vojske, da nijesu poduzeli ofanzivu 1914. godine, „jer je veliki deo austrougarskih vojnika upućen u Galiciju“, između ostalog, napisao: „Pomenuta gospoda (ciljajući na svoje kritičare, primj. SJ) zameraju mi što sam se obrati direktno Nj. V. Prestolonasledniku i to smatraju kao „Kampidžik“; što otpada samo po sebi, jer oni zaboravljaju, da sam u tom dobu bio Načelnik Štaba Crnogorske Vrhovne Komande kao i da depeša nije adresovana na Vrhovnog Komandanta, već na visoku ličnost Nj. V. Prestolonaslednika. Koga sam molio da me izvini za taj postupak, jer je depeša ovako završena: „Teško mi je ovo telegrafisati Vašem Visočanstvu, ali smatram da je to spas Srbije, koju Vi i mi svi tako mnogo volimo.“

Tvrđenje đenerala g. Pavlovića „da Vrhovna Komanda ni u najtežim prilikama nije klonula i da je rukovodila odstupanje kroz Albaniju“, apsolutno je netačno, jer cela naša vojska i celokupni naš izbeglički narod zna, da je Vrhovna Komanda od prelaska preko stare granice, pa sve do Skadra, do njene smene i dolaska vojvode Bojovića za Načelnika Štaba Vrhovne Komande, bila potpuno van poslova i da armijski komandanti dvanaest dana nisu imali nikakvu vezu sa Vrhovnom Komandom.

Odnosno tvrđenje mojih kritičara, da sam savetovao pokojnom Kralju Nikoli da zaključi mir sa Austrijom, napominjem, da sam izneo u „Ratniku“ celu istoriju tog pitanja i nemam potrebe da ga ponovo izlažem. Sem toga nalazim da bi to bilo izlišno, jer su oni suviše slabi da shvate vojno-politička pitanja toga obima. Ali moram im postaviti ovo pitanje: jesu li ma kad razmišljali o tome, kakava bi situacija bila za celokupan naš narod, da Kralj Nikola nije uputio Franji Josifu onu depešu, i da se na Solunskom frontu pored Srpske Vrhovne Komande našla i Crnogorska Vrhovna Komanda, a po proboju ovoga fronta i ulaska u Otadžbinu pored Kralja Petra i Kralj Nikola?

Da završim, Gospoda mi vrlo često zameraju da nisam komandovao što je tako isto, kao i sve ostalo neistinito, jer sam u miru bio komandant čete, komandant bataljona, puka, divizije i armije, a u ratu bio sam neposredni saradnik vojvode Bojovića i Mišića: sem toga komandovao sam celokupnom Crnogorskom vojskom“.³

U odgovoru generalu Petru Pešiću, pukovnik u penziji, Radivoje Bojović, bivši ministar vojni, u „Pravdi“ od 25. maja 1925. godine, nedvojbeno piše o sramnoj ulozi generala Pešića i o tome da, makar, ne bi trebalo o tome da javno govori:

„Što se tiče stava u pomenutom napisu u kome načelnik Glavnog Đeneralštaba g. general Pešić govori o Crnogorskom Kralju Nikoli i o dvoma Vrhovnim Komandama – Srpskoj i

---

³ Beogradska *Pravda* od 09. 05. 1925. godine

Crnogorskoj - na Solunskom frontu, nalazim da bi general g. Pešić mnogo pametnije uradio, da ga nije ni štampao. No sumnjam da će on moći razumeti zašto to kažem? Ako ne bude u stanju da me razume, savetujem mu, da prvoga koga sretne, ali ne kakvog oficira sa višom spremom, niti kakvog diplomatu, niti u opšte kakvog intelektualca, već prostog trezvenog seljaka Šumadinca, pa neka mu pročita ono što je napisao o Kralju Nikoli, i neka ga zapita, da li je to pametno što je to izneo u javnost, ja unapred izjavljujem, da ću biti zadovoljan odgovorom seljaka Šumadinca....

Da završim. I opet moram da pitam ceo pošten i karakteran svet, kao i nadležne, da li se generalu g. Pešiću, posle sviju dosadašnjih njegovih, neistina i šepRTLjanstva, sa kojim je izašao pred javnost, sme i može i dalje poveriti tako visoki i značajan položaj načelnika našeg Glavnog Generalštaba; kao i to: sme li mu se i dalje poveriti sprema naše vojske, sprema podmlatka naših generalštabnih oficira, kao i sudbina naše domovine?

Moj je odgovor kratak i jasan – ne.

Jer čovek sa takvom organskom manom koja mu ne dopušta da razlikuje šta je dopušteno a šta ne, šta je istina, a šta laž, šta pošteno, a šta nepošteno, šta moralno, a šta nemoralno; apsolutno ne sme zauzimati takav visoki i značajni položaj načelnika našeg Glavnog Generalštaba“.⁴

Srpski vojvoda Radomir Putnik⁵ napravio je početkom avgusta 1914. plan zajedničkih dejstava srpske i crnogorske vojske. Kralj Nikola je taj plan teška srca prihvatio. Na sporazumnom radu srpske i crnogorske vojske insistirali su i saveznici, posebno Rusija, što je kralja dovelo u situaciju da nije imao izbora. Plan vojvode Putnika predviđao je da dvije trećine crnogorske

---

⁴ *Pravda* od 25. 05. 1925. godine

⁵ Radomir Putnik (24. januar 1847 – 17. maj 1917) srpski vojskovođa, ministar vojni, vojvoda, načelnik Glavnog generalštaba Vojske Kraljevine Srbije u Balkanskim ratovima (1912–1913) i u Prvom svjetskom ratu.

vojske budu stavljene na raspolaganje srpskoj Vrhovnoj komandi za operacije u Bosni, a da ostatak snaga (jednu trećinu) Crna Gora upotrijebi za neposrednu odbranu svoje teritorije. Srpska vlada se obavezala da će dijeliti sve resurse sa Crnom Gorom, uključujući i stranu pomoć, što, nažalost, nije ispunila tokom rata. U tim okolnostima, kralj Nikola je prihvatio formiranje zajedničke komande i da na čelu crnogorske Vrhovne komande bude srpski oficir. Srpski general Božo Janković je imenovan za načelnika, a za njegovog pomoćnika pukovnik Petar Pešić. Pukovnik Petar Pešić je 21. juna 1915. godine zamijenio generala Boža Jankovića na čelu crnogorske Vrhovne komande, nakon ostavke Jankovića zbog crnogorskog osvajanja Skadra.

Teško je pouzdano tvrditi da je slijed događaja nakon pada Lovćena bio u režiji Petra Pešića, ali je i nemoguće izbjeći sumnje da je svojim postupcima i obmanama, svjesno ili nesvjesno, uticao da mnogi događaji pođu tokom koji je ubrzao pad Crne Gore i doprinio da se inkriminiše kralj Nikola za izdajstvo. Nakon napada austrijske vojske u Sandžaku 6. januara 1916. godine, šutradao je izvršen napada na pozicije crnogorske vojske na Lovćenu. Strateška tačka na Lovćenu – Kuk je branjen dvije noći i tri dana. Pao je 9. januara u 6 h uveče. U depeši br. 8274 od 27. XII 1915. godine (po novom kalendaru 8. januara) Petar Pešić je izvjestio kralja Nikolu da je Kuk pao 8. januara uveče (27. decembra po starom kalendaru), iako je Kuk pao tek šutradao naveče. Tada ga je savjetovao da odmah ide sa Cetinja jer je neprijatelj „na tri sata hoda od Cetinja“. Princ Milo Petrović piše o tom događajima: „U pismu (br. 0–8274) od 27. decembra 1915, pukovnik Pešić obavještava kralja Nikolu da ‘neprijatelj napreduje; da nije dalje od Cetinja od tri sata marša i da on (Pešić) ljubazno predlaže da se Cetinje odmah evakuise zarad mira i spokoja’. Međutim, u trenutku kad je ova poruka došla u ruke kralja Nikole, Kuk nije bio pao, niti je neprijatelj bio na tri sata marša od Cetinja. U stvari, tačno je da je neprijatelj bio na oko tri i po sata marša od Cetinja,

ali to je inače bila razdaljina od crnogorske prijestonice do austrougarske granice. Neprijatelj je tamo bio već dvjesta godina!“⁶. Dalje princ Milo piše: „Te iste večeri (27. decembra) pukovnik Pešić je obavijestio komandante Sandžačke i Hercegovačke armije o padu Kuka. Ali prema bečkom Ratnom arhivu, Kuk nije pao do šest sati popodne narednog dana! Ova lažna izjava ostavila je poguban utisak na crnogorske vojnike. Tek što je stigao u Podgoricu, pukovnik Pešić je počeo pripreme za odlučujuću bitku koja je neposredno predstojala na položaju Carev Laz. Za ovu „odlučujuću bitku“ Pešić je imao svega 4.000 polugladnih Crnogoraca. Ipak, ovaj „genijalni“ srbijanski strateg želio je da pokaže svijetu šta može da uradi sa 4.000 Crnogoraca koji nijesu imali nijednog topa, i sasvim nedovoljne zalihe pušaka i municije, protiv 46.000 vojnika naoružanih do zuba, pod komandom austrijskog generala Trolmana!“⁷ Pukovnik Pešić je, pišući kasnije u srpskoj vojnoj reviji Ratnik o Carevom Laz, pravdao takav amoralni čin time da je žrtvovao 4.000 crnogorskih života da od zarobljavanja spasi 80.000 vojnika koji su se povlačili kroz Albaniju.

Među vojnicima i oficirima širene su laži o dogovorima kralja Nikole sa Austrijancima i da će se, bez obzira situaciju na terenu, sve završiti dogovorom. To veoma loše utiče na ratni moral crnogorske vojske. Pukovnik Pešić ne naređuje zatvaranje prostora između mora i Skadarskog jezera čime bi se zatvorio put Austrijancima ka Skadru i omogućilo glavnini crnogorske vojske da se povuče sa sandžačkog fronta, već naređuje odbranu na liniji Čevo – Carev Laz, da se vodi „odsudna bitka“ sa 2000 Kuča-Bratonožića i sa nepunih 2000 izglednijih i od topova izbezumljenih

---

⁶ Milo Petrović „Izdaja Crne Gore“, tekst prvi put je objavljen u časopisu *Ninettenth Century and After* (Devetnaesti vijek i poslije), London, februara 1933.

⁷ Milo Petrović „Izdaja Crne Gore“, tekst prvi put je objavljen u časopisu *Ninettenth Century and After* (Devetnaesti vijek i poslije), London, februara 1933.

vojnika Lovčenskog odreda. Pešić u listu „Ratnik“ odgovara na optužbe nekih srpskih generala, da mu je „ta bitka trebala da ustavi neprijatelja što duže u Crnoj Gori, kako ne bi u Albaniji bilo zarobljeno 80.000 srbijanskih vojnika“ – iako bi Austrijanci brže do njih stigli upravo pravcem između jezera i mora, kuda su inače kasnije i stigli do Bojane 22. januara 1916. godine.

Poslije telefonskih konsultacija sa Nikolom Pašićem, koji je tada bio u Skadru i koji je dao saglasnost na traženje mira, kralj Nikola je tražio od generala Pešića da mu to da napisмено, rekavši: „Ja sam star čovjek, a Vi još mlad“. Petar Pešić je o tome napisao referat (Vrhovna komanda O. br. 9034⁸) datiran sa Kruševca u Podgorici 12. januara 1915. godine (iako Pešić navodi da je on

---

⁸ „REFERAT

Kralju Vrhovnom Komandantu

Vaše Veličanstvo,

Svi komandanti odreda na zapadnom frontu tvrde, da je kod vojske nastala takva demoralizacija, da je apsolutno nemoguće svaki dalji otpor i borba sa neprijateljem.

Kotorski odred divizijara Martinovića sasvim se je rastrojio i više ne postoji.

Hercegovački odred je takođe u hrđavom stanju i vojnici neće da se bore, a od Lovčenskog odreda može se računati samo na Kučko-Bratonošku brigadu.

Komandanti Lovčenskog i Kotorskog odreda nemaju više ni jednog topa.

Vojska je gladna i sa vrlo malo municije i kako komandanti javljaju nema izgleda, da će se ovo stanje moći popraviti.

Iznoseći ovo stanje vojske, meni je čast predložiti sledeće:

1. Produžiti pregovore za mir sa neprijateljem, koje je Kraljevska Vlada otpočela pre pet dana;

2. Dvor, Kraljevska Vlada, Strani poslanici i Vrhovna Komanda da odu u Skadar najdalje još sutra;

3. Kod Skadra organizirati odbranu od tamošnje vojske i sve koje možemo izvući iz Crne Gore i pod zaštitom utvrđenja i Drima, produžiti borbu.

Načelnik Štaba

Pukovnik Pešić s. r.“

od 13. januara – mada to ne mijenja stvari) koji u 6:30 h predaje kralju Nikoli. U referatu pukovnik Pešić savjetuje kralja Nikolu: „Tražiti mir sa neprijateljem“. Sa ovim je bio saglasan i Ljubomir Mihailović, srpski ambasador u Crnoj Gori. „Međutim, srpska vlada je prva koja je, preko svojih agenata, ovu ponudu mira prikazala kao izdaju savezničke stvari“, kako piše u memorandumu Vlade Kraljevine Crne Gore od 5. marta 1919. godine. Srpske optužbe o izdaji Crne Gore nemaju osnova zato što se sve ono što se odnosilo na traženje mira odigralo uz prethodnu saglasnost i znanje Srbije i predstavnika velikih sila. Na zahtjev Lazara Mijuškovića grof Salis, engleski poslanik i šef diplomatskog kora, poznat po izvještaju u svojstvu posmatrača Britanskog parlamenta u periodu nakon tzv. Podgoričke skupštine, izdao je u vezi s ovim pismenu izjavu, još dok se nalazio u Crnoj Gori. Ovu izjavu je kasnije ponovo potvrdio 1917. godine. Takođe je to učinio i ruski otpravnik poslova Obnorski. O tome Lazar Mijušković⁹ piše u polemici u „Novoj Evropi“: „Prema obećanju, pitao sam doajena Diplomatskog Kora, grofa Salisa, poslanika Velike Britanije, za

---

⁹ Mijušković Lazar (Povija, Pješivci, 1867 - Beograd, 16. 1936), prvi predsjednik ustavne vlade Knjaževine Crne Gore. Osnovnu školu učio je u Ostrogu, gimnaziju na Cetinju i Parizu u Liceju Luja Velikog. U Parizu je završio i tehnički fakultet i stekao zvanje inženjera rudarstva. Vratio se u Crnu Goru 1891. Bio je prvi crnogorski konzul u Skadru (1893-1902), potom predsjednik Glavne državne kontrole, a krajem 1903. postao je ministar finansija. Izradio je prvi državni budzet i doveo u ravnotežu državne prihode i rashode. Penzionisan je 1909. godine, ali je i pored toga obavljao pojedine misije i bio čovjek za neposrednu diplomatiju crnogorskog suverena. Mijušković je bio prvi crnogorski predstavnik u poslanstvu u Beogradu, đe je radio na pripremama za ujedinjenje Crne Gore i Srbije. Poslije sloma crnogorske vojske krajem 1915. godine, kada je demisionirala ratna vlada Janka Vukotića, Mijušković je sastavio novu vladu i uz predsjedništvo primio portfelj ministra spoljnih poslova. Zajedno s kraljem Nikolom napustio je Crnu Goru početkom 1916. i prešao u Francusku. Vratio se u zemlju 1923. godine, razočaran položajem Crne Gore u novoj državi.

njegovo mišljenje, i on se usmeno saglasio da se primirje traži; tek tada sam izdejstvovao i od kralja Nikole pristanak na primirje. Ovo potvrđuje i jedna verbalna nota doajena Diplomatskog Kora, grofa Salisa, koju mi je naknadno, poslje dva dana, napisao, a koja u prevodu glasi: „Diplomatski kor srdačno saučestvuje u teškoj krizi koju preživljuje Kralj i Crna Gora. Da li je primirje primljeno od neprijatelja ili ne, i koji su uslovi? Preporučujem u svakom slučaju, da se uzmu u obzir: evakuisanje srbijanskih trupa i sigurnost Diplomatskog Kora, i molim da me o tome tačno obavijestite“. Što sam odmah i učinio, pismeno. Primirje nije usvojeno od neprijatelja. Ali je jedna brigada stigla sa Sandžačkog Fronta, i stavljena u borbu. Međutim smo se već bili evakuisali u Podgoricu. Kralj i Vlada bili su na Kruševcu, gdje je bio i pukovnik Pešić sa gospođom, gosti Kralja; a Diplomatski Kor u Podgorici, u zgradi Monopola Duvana. Poslje neuspjelog pokušaja sa primirjem, pukovnik Pešić ponovo se obraća neposredno kralju Nikoli, sa pismenim predlogom da se traži mir od neprijatelja (poznato njegovo pismo već štampano u „Ratniku“, i poslje u „Politici“ za 8. jula t.g., od G. P. Plamenca). Kralj se nije odazvao ni tom predlogu G. Pešića. Poslije toga (31. decembra 1915), G. Obnorski, ruski Otppravnik Poslova, saopštio mi je povjerljivo, da bi Kralj učinio dobro, da pozove Diplomatski Kor, koji je namjeran da mu dade savjet da traži jedan častan mir. Saopštio sam gornju poruku ruskog predstavnika, i Kralj je odmah poslao svoj automobil po strane poslanike u Podgoricu. Tom razgovoru na Kruševcu prisustvovali su: kralj Nikola, predstavnici savezničkih Sila, i ja. Nakon pretresa situacije, predstavnici velikih savezničkih Sila predložili su Kralju da traži častan mir od neprijatelja, u opštem savezničkom interesu.“¹⁰

---

¹⁰ Branislav Kovačević, Marijan Miljić - *Crna Gora i Crnogorci u „Novoj Evropi“*

(http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_izmedju_1_i_2_svj_rata/cg_i_crnogorci_u_novoj_evropi.htm)

Jevto Ružić piše: „Onog dana kada je srpska vojska izašla iz zone opasnosti, da ne bude opkoljena, pukovnik Petar Pešić je svukao vojničku bluzu, pa obukao diplomatski frak. I dao se na nov posao: da ubedi kralja i vladu da samo putem kapitulacije (njegovim diplomatskim rečnikom rečeno: Putem mira sa Austrougarskom) Crna Gora će „spasiti Srpstvu što se spasiti može“. Paradoksalno je, ali istina, da su od toga momenta, ciljevi i planovi austrougarskog generala Keveša i načelnika štaba crnogorske Vrhovne komande pukovnika Petra Pešića bili identični. Keveš je težio da manevrom svojim desnim krilom, duž obale Jadrana, obuhvati i zgrne sve tako da mu tom obuhvatu ni jedan Crnogorac ne izbegne. Svi planovi i sve naredbe koje je Pešić izdao išle su Kevešu na ruku. I to ne nesvesno, no tendenciozno.“¹¹

Kralj Nikola je, još dok je bio u dvorcu na Kruševici pored Podgorice, nakon napuštanja Cetinja, bio odlučno protiv potpisivanja kapitulacije: „Ja gledam i vidim malo dalje, ja gledam u budućnost. Mi smo Crnogorci živjeli od našeg svijetlog obraza, od naše neokrnjene političke i vojničke časti. Imamo čast i slavu. Lišimo li se toga, sve smo izgubili. Nema mira sa Austrijom. Ne govorite mi više o njemu.“¹² Ipak, kralj je time više htio da pokaže kako ne postoje „tajni dogovori“ sa Austrijom, nego što je situacija na terenu nalagala. Zato, zajedno sa Vladom, šalje pregovarače da potpišu „častan mir“, kojim bi se prekinula neprijateljstva, ali ne i kapitulaciju. Austrijance ne prihvataju tu vrstu sporazuma, već traže bezuslovno polaganje oružja i interniranje crnogorske vojske sve do potpunog prekida ratnih dejstava. Na šednici Vlade 19. januara kralj odbija uslove takvog mira. Istog dana on, sa porodicom,

---

¹¹ Potpukovnik Jevto A. Ružić, *Crna Gora u ratovima 1912-1918 i u poratnoj istoriji*, Avala 1955, 14.

¹² *Crna Gora u Velikom ratu* (1914-1918);

<https://www.youtube.com/watch?v=SED77xSCCwc>

odlazi za Skadar, šutrada nastavlja za Medovu, đe se ukrcava na italijanski ratni brod i odlazi u izbjeglištvo.

Ministri koji su ostali u zemlji, uz saglasnost serdara Janka Vukotića i knjaza Mirka, donijeli su 21. januara 1916. odluku o raspuštanju vojske. Na Cetinju su 25. januara 1916. potpisane Odredbe o polaganju oružja. Kraljevina Crna Gora je ostala u statusu zaraćene strane (poput druge dvije okupirane kraljevine, Belgije i Srbije), jer je kralj Nikola odbio da izda punomoćje „krunjoj Vladi“ u domovini da potpiše ugovor o miru. „Pri iskravanju na italijansko zemljište, 20. januara, ponovio je kralj telegrafski izrične naredbe komandantu crnogorskih armija generalu Janku Vukotiću i to na način koji svaku dvosmislenost isključuje“.

„Naređenja su glasila:

1. Treba dati energičan otpor;

2. Odstupanje ima se izvršiti u pravcu srpske vojske...

5. Crnogorski kralj, kao i vladari Srbije i Belgije, polaže, pošto je ispunio vjerno i iscrpno svoju dužnost, sudbinu svoje zemlje u ruke svojih saveznika, uvjeren u ishod borbe u kojoj on namjerava istrajati“.

„Njegova naredba, koju je izdao 20. januara, sa italijanskog tla, suviše je zakasnila. Neprijatelj je već toga dana sastavio gvozdeni obruč oko njegove usamljene Crne Gore.“¹³ Petar Plamenac¹⁴ će kasnije ustvrditi: „Kada je Pešić napustio Crnu

---

¹³ Potpukovnik Jevto A. Ružić, *Crna Gora u ratovima 1912-1918 i u poratnoj istoriji*, Avala 1955, 14.

¹⁴ Petar Plamenac, (1872-1954), iz Boljevića, Crmnica, po okončanju gimnazije, završio je u Beču (Austrija) istovremeno Veterinarski i Pravni fakultet. U početku je bio činovnik u crnogorskom Ministarstvu unutrašnjih poslova, u kojemu je 1906. godine postao načelnik Odjeljenja za narodnu privredu, koje je uvedeno 1902. godine. Potom je prešao u sudsku struku, a onda i u diplomatsku. Bio je crnogorski političar, diplomata, čovjek od povjerenja kralja Nikole. Zvanični je predstavnik Crne Gore na balkanskoj izložbi u Londonu

Goru (4. januara 1916. u 3h po ponoći – na zahtjev srpske vlade) tada je 30.000 Crnogoraca bilo na Tari i Sandžaku, a ostatak između Nikšića i Podgorice i Cetinja i Podgorice. Tada već nije bilo moguće izvesti Crnogorce i izbjeći kapitulaciju.“¹⁵

U pismu engleskom istoričaru sa univerziteta u Oksfordu R. B. Movatu, koji je tvrdio da se crnogorska vojska mogla evakuisati, ali je kralj Nikola zadržao, princ Milo Petrović piše: „Da li znate da je Pešić upotrijebio crnogorsku vojsku da pokrije odstupanje srpske armije i uspori napredovanje Austrije? Za to

---

1907. godine. Bio je crnogorski konzul u Skadru od maja 1908. do decembra 1909. i od avgusta 1911. do marta 1912, te otpravnik poslova Kraljevine Crne Gore u Carigradu od marta 1912. godine do 25. septembra 1912. godine, kada su usljed objave rata Crne Gore Osmanskom carstvu prekinuti diplomatski odnosi između dvije države. Bio je civilni guverner Skadra. Nastupao je kao predstavnik Crne Gore kad je 1913. godine u Medovi rješavano pitanje ustupanja Skadra velikim silama i pregovarao sa predstavnicima međunarodne flote. Bio je ministar inostranih djela Kraljevine Crne Gore od aprila 1913. do avgusta 1915. godine. Poslije ostavke na tu funkciju, bio je potpredsjednik Crnogorske narodne skupštine. Emigrirao je 1916. godine i bio kandidat crnogorske Vlade u progonstvu za izvanrednog poslanika i opunomoćenog ministra Kraljevine Crne Gore u Vašingtonu (SAD) tokom 1917. i 1918. godine, ali nije dobio agreman. U Kraljevini SHS Petar Plamenac povratio se iz emigracije 1924. godine. Politički se angažovao kao jedan od prvaka Crnogorske stranke. Jedan je od organizatora belvederskih de-monstacija 1936. godine kod Cetinja. Tokom drugog svjetskog rata bio u zelenaškom pokretu za nezavisnost Crne Gore kao bliski politički saradnik brigadiru Krsta Zrnova Popovića. Maja 1945. osuđen je na kaznu robije u trajanju od 10 godina, ali je ubzo pomilovan i oslobođen. Umro je 1954. godine i sahranjen u rodnim Boljevićima.

¹⁵ Branislav Kovačević, Marijan Miljić - *Crna Gora i Crnogorci u „Novoj Evropi“*

(http://montenegrina.net/pages/pages1/istorija/cg_izmedju_1_i_2_svj_rata/cg_i_crnogorci_u_novoj_evropi.htm)

---

vrijeme austrijska flota stigla je na rijeku Bojanu blizu Skadra čime je Crnogorcima izlaz bio zatvoren. Kralj Nikola se lično jedva izvukao, a što se tiče Petra Pešića – on je nestao! Ovaj „hrabri“ general je pobjegao iz Podgorice bez zbogom u ponoć 5. januara 1916. (18. januar po gregorijanskom kalendaru, prim. S. J).“